

Zdavnaj smo že smešno in ganljivo
plat sveta do dna prereševali,
ampak, kaj je ravno, kaj je krivo,
laikom ne bomo dokazali;
je vprašanje, če je zanimivo;
res kot feniksi ne bomo vstali,
ko bodo kdaj naš pepel na njivo
stresli; pa ne bomo žalovali.

Človek na zemlji

Ciril Kosmač

Življenje Žefa Obrekarja je bilo dolgo približno pol stoletja in ni bilo ne lahko ne veselo. Do pet in tridesetega leta je Žef tako rekoč trpel samo na telesu, po pet in tridesetem pa je trpel tudi na duši. To poslednje trpljenje, ki je bilo tudi prvo prebujenje, je začelo kapljati v njegovo srce ob napovedi svetovne vojne in se je potem točilo vanj vse do njegove smrti. Vse do tistih dni pa je Žefovo življenje komaj vredno omembe: potekalo je mirno in pravilno, izpolnjevalo je vse zapovedi, ki sta jih narekovala cesar in bog.

Rodil se je bajtarju Vojnacu in Vojnački. Vojnac je bil droban, ženi in bogu udan dedec; lase je imel počesane po čelu, brke si je bril, ker žena ni dopuščala, da bi z njimi pometal močnik iz žlice, čikal je samo na polju in na cesti, da ne bi svinjal po hiši. Bil je slaboten in počasen, mečkon, zato ga kmetje niso marali na dnino. Ostajal je doma in pazil na otroke, rezal vitre in pletel oprtnike in berače za vso vas, krpal je hlače sebi in otrokom; skratka, ves dan je kaj brkljal. Spadal je kratko rečeno k tistim ljudem, o katerih pravijo na kmetih, da se ves dan ženejo, zvečer pa nimajo kaj pokazati. Bajtarija je bila zelo majhna: Vojnac je redil komaj tri ovce in dolgorogo hlevarico, ki je videla beli dan samo takrat, ko so jo gnali k biku. To je bil znamenit in nemiren dan: najprej so Bavšo v hlevu dodobra oprali, potrgali z nje debele ploskve strjenega gnoja in jo obrisali s starimi capami, da se ne bi prehladila; potem ji je Vojnac ovil debelo vrv krog rogov in jo z muko zvelkel skozi ozka in nizka vrata; Bavša je dvignila rep in nerodno zaritala po vrtu, Vojnac pa jo je krčevito držal na vrvi, sopihal za njo in jo miril:

„Na na, Bavša, na na ...“

Ko se je Bavša nekoliko umirila in privadila svetlobi, je Vojnac poiskal močno dleto in ji na tnalu obsekal dolge ukrivljene parklje,

da se ne bi zadevala na poti. In dan se je zaključil takole: Vojnac je v gostilni popil frakelj zelenega, se držal sila imenitno, kadil cigaro in govoril s kmeti kakor s sebi enakimi, doma pa je vzel s police pratiko, poiskal svetnika tistega dne in ga debelo prekrižal z mizarskim svinčnikom: pri večerni molitvi so molili „še en očenaš, da bi šlo vse po sreči pri živini“; pri tem očenašu so se starejši pobje spogledali in namuznili, kar pa ni ušlo bistremu Vojnačkinemu pogledu: oplazila je fante z debelim rožnimvencem in jih kar sredi češčenemarije glasno ozmerjala:

„Kaj se režite, maliči frdamani.“

Vojnačka je bila groba in obilna, ženska trde besede in še trše pesti. Vojnac je delal, molil in molčal, Vojnačka pa je ukazovala, robantila, preklinjala in pretepala. Hodila je na dnino, ker je delala za tri. Rodila je deset otrok — Žef je bil sedmi in se je rodil na njivi. Bilo je ob žetvi: vročina je brnela v zraku, mušice so rojile nad lužami, žabe so se oglašale v mlaki, zemlja je bila žejna in razpokana, za Krnom so se zbirali oblaki. Vojnački se je zameglilo pred očmi, spustila je srp in omahnila. Še preden so jo utegnili prenesti v hišo, se je Vojnac rodil.

„Ta bo pa velik kmet, ker se je rodil na največji njivi v vasi,“ so razsodile babe.

„Ali pa cigan, ker se ni rodil pod streho,“ so se zasmejali hlapci.

Žef pa se ni zmenil za vse te prerokbe. Bil je zdrav in močan otrok. Glasno se je drl in se zvijal v povojih, hlastno je pil mleko, jedel močnik in kašo. Shodil je hitro, oblekli so mu prve hlače in jih je raztrgal. Potem se je lasal in pretepal, pasel ovce, pekel krompir in se gugal v gugalnici iz srobotja; srobot se je večkrat utrgal in Žef se je zakotalil po grebenu, si preklal jezik, se pretresel: tako je začel jecljati in je jecljal vse svoje žive dni. Hodil je v šolo, klečal je z golimi koleni na ajdi in sam slačil hlače, da mu je gospod župnik s palico ubijal v zadnjo plat deset božjih in pet cerkvenih, devet tujih in sedem poglavitnih, osem blagrov in šest resnic — zapovedi in postave, ki so bajtarjem še v posebni meri neobhodno potrebne za krščansko življenje. Zrasel je v smrkavca in zdvomil v „kupovanje otrok“; postal je mali hlapec in se naučil kletvin in umazanih kvant; dozorel je v fanta, se prvič obril, se prvič napil in resno pretepal, pa tudi prvič grešil zoper šesto božjo zapoved — bil je hlapec in zato je bilo pač spodobno in pravično, da se je povaljal z dekle na svislih. K vojakom ga niso vzeli in tako si je mirno lahko poiskal na zemlji svoj kot. Oženil se je k Medvedu v dolino, ki je imel na ravnem tri njivice in v bajti sedem hčera. Medvedove babe sicer niso bile vzor čednostnih žensk. „Te babe so kakor kure,“ tako so govorili ljudje,

„hitro skočiš k njej, jo potrepljaš po ramenu, pa ti že počene.“ Žef je dobro vedel za vse te stvari; saj je tudi sam že čestokrat preizkusil. Nekaj noči je nemirno ležal in se premetaval na senu; slednjič pa je razmislil, da je vseeno bolje, bajtar biti na svojem kakor hlapec na tujem — in se je oženil. Na dan poroke je sijalo jasno sonce.

„To bo revščina pri hiši,“ so spet razsojale babe. „Kaj se pa ženi v tako bajto, kjer je še polna izba otrok.“

Take prerokbe se kaj rade uresničijo in uresničila se je tudi ta. Žef je garal od zore do mraka, ampak kruha le ni bilo. Pa saj on velikega kruha niti iskal ni. Res je, v prvih svojih doraščajočih letih je mnogokrat sanjal o kmetiji, o konjih, o velikih njivah in o vsem podobnem. Mislil je tudi, da mu bo pri Medvedu bolje, kakor je bilo. Toda sčasoma je izprevidel, da so bile vse to samo pobožne želje, ki ne bodo nikoli postale resnica; vse te stvari so zanj popolnoma nedosegljive. Prav za prav lahko še boga zahvali, da je tako, kakor je. Sčasoma bo že bolje: ko se bodo ženine sestre poročile, bo mir, manj ust bo v hiši. In Žef se je popolnoma udal. Umiril se je, hodil na polja in garal. Samo včasih, kadar se je nabralo v njem že čez mero jeze, je izbruhnil; bil je nagle jeze: namlatil je ženo in otroke in šel iz bajte z grožnjo, da bo vse pobil, poklal in postreljal, ker samo žro, delajo pa ne. Toda vse te grožnje so kmalu izpuhtele; streznil se je in bilo mu je žal. Odpuščanja sicer ni prosil, pač pa se je vrnil v bajto in motovilil po kuhinji ter spraševal razne neumnosti, samo da bi prišel v besedo, in je bil sladak kakor med. Skratka postal je kmet tiste vrste, nad katerim imata dopadajenje posvetna in duhovna gosposka: hodil je k maši in poslušal božjo besedo gospoda župnika, ki je svojim ovcam neprenehoma zabijal v glavo, da so prah in umazana smet, da je njihovo življenje kratka minuta, nezadostna priprava za srečno smrt in kako venomer žalijo nebeškega očeta s svojimi mislimi in s svojimi dejanji: razlagal je gospod župnik, da je vse prav tako, kakor je, in da se ne smejo upirati, če je toča, bog že ve zakaj, če povodenj odnese polovico njive bajtarju in ne kmetu, je bila pač taka božja volja. Te besede sicer Žefa niso vznemirjale in tudi poslušal jih skoraj ni, toda vseeno so se odražale v njem, ker jih je tako rekoč srkal že z materinim mlekom. Hodil je k spovedi, se odkrival pred kapelico sredi vasi, pred župnikom, pred žandarjem in učiteljem; odrajoyal je župniku biro in davkariji davek in kar je bilo poglobitno, ni mislil po svoji glavi in niti mislil ni, da bi lahko mislil. Tam nekje daleč sta bila cesar in bog, ki sta imela na vasi svoje hlapce, župnika in žandarja, v trgu davkarja in sodnika — in ti ljudje so mislili tudi za Žefa Obrekarja. Vsi ti gospodje so imeli svoje katekizme, v katerih je bilo vse lepo po vrsti zapisano, kaj se

spodobi in kaj se ne spodobi navadnemu kmetu: prvič, drugič, tretjič ... spoštuj boga očeta, zahajaj v cerkev, spovej se svojih grehov in spokori se; prvič, drugič, tretjič... plačaj davek, spoštuj cesarja, kajti cesar te ljubi in skrbi zate. Dušo bogu, denar davkariji, maslo in šunko župniku, telo cesarju — in Žefu Obrekarju nič.

Tako je živel Žef Obrekar do svojega pet in tridesetega leta pohlevno in delavno, udan cesarju in bogu, — in tako bi živel najbrže do svoje smrti, če bi ne bilo svetovne vojne.

Vse do takrat se ni v Žefu porodila nobena uporna misel. Šele ob napovedi vojne se je njegovo srce prvič zganiło. Poslušal je pridigo gospoda župnika, ki je govoril:

Dajte cesarju, kar je cesarjevega, in bogu, kar je božjega. In nič se ne upirajte; bog že sam ve, kaj dela.

Žef je pomislil na ženo, na otroke, na zemljo in prvič se mu je zazdelo, da tu ni vse v redu. Zakaj bi se pa ne upiral. Toda vse te misli so trajale komaj nekaj dni. Potem se je Žef udal. Je pač tako, kadar te cesar pokliče, pojdi in pretoči zanj svojo zanikarno kmečko kri.

Doma so napekli potic, Nanca se je kmisala, otroci so smrkali in Žef je šel.

Dodelili so ga k tržaškemu 97. regimentu. Znašel se je sredi Tržčanov in Furlanov, ki so kvantali, prepevali klanfarske pesmi, zmerjali cesarja s Čekopepetom in trdili, da je papež bogataš; trgovec prav za prav, ki prodaja svoje blagoslove za denar. Takih stvari še Žef ni nikdar slišal v svojem življenju. Spočetka je molčal, v duši se je celo zgražal. Sačsoma pa je tudi on otopel, počasi je izgubljal spoštovanje do cesarja in potem do boga. Domovina pa, za katero so ga toliko navduševali, se mu je zdela povsem nepotrebna stvar. Domovina, če si hlapec, je navsezadnje vseeno, komu služiš.

Poslali so ga na fronto v Karpate. V prvi bitki je bil ranjen in ujet. Ko se je nekje v Ukrajini ozdravel, je šel k nekemu veleposestniku na delo. Dali so mu konje in plug in Žef je oral. Od zore do mraka je bil na polju: ko se je nagnil dan, si je z rokavom obrisal potno čelo in videl, da je v dvanajstih urah obrnil komaj osem brazd. Ostal je na koncu njive in se čudil. Potem je razmišljal in hrepenel; kako lepo bi bilo, če bi tudi on imel doma tako njivo. V duhu je natančno premeril vse svoje laze, njivice in travnike, zraven je dodal še vratove in obronke in zračunal, če bi iz vsega tega nastala taka planjava. Pa se je le grenko nasmehnil, zmajal z glavo in glasno dejal:

„Kje pa! Ta njiva je dolga najmanj uro hoda, pri nas pa je uro hoda od vasi do vasi.“

Nekaj tednov se je tako čudil in razmišljal o domu, potem pa je pozabil na vse. Pozabil je na njive, na bajto, na ženo in na otroke. Sam ni znal pisati, svojega rojaka pa ni našel, da bi mu napisal. In tako se je iz dneva v dan globlje pogrezal v sočne razore, dokler ni popolnoma utonil v črni zemlji. Za vojno, ki je divjala okrog njega, se še zmenil ni. Molil ni več, cesar ga ni več zanimal. Tam je bil drugi cesar, kateremu so sicer rekli car, kar pa v bistvu ni prav nič spremenilo. Žef je samo malce pomislil, da sta to le dva preobjedena pravdarska kmeta, ki bi rada požrla drug drugega.

Po štirih letih so se presvetlim apostolskim vladarjem, kronanim in nekronanim, začeli majati prestoli. Vajeti so jim s trzljivo naglico drsele iz rok, izgubljali so vodstvo in oblast nad milijoni večno poslušnih igralcev, ki so na precej širokem pozorišču te zemeljske oble vprizarjali veliko igro z naslovom: Svetovna vojna. To je povsem pravilno, kajti pri zasnovi te drame so si bili vsi njeni vprizoritelji edini glede njenega poglobitvenega namena: požreti drug drugega — in ta namen je vsekakor zahteval tragičnega zadnjega dejanja. Igralci so stopili na pozornico s prisiljenim vriskom in petjem, muzika je bučala in cvetje je padalo z oken; počasi pa je praznik mineval, igralci so umolkni. In čim bolj so se pogrezali v blato in se zarivali v strelske jarke, tembolj so postajali brezbrizni in topi. Vsa ta igra se jim je zazdela neznosna in nerazumljiva. In zdaj v zadnjem dejanju je počasi tudi zanje zadobivala svoj smisel, katerega sicer sami niso znali opredeliti in po večini tudi niso vedeli zanj. Padel je cesar, ki je bil vendar tako nerazrušljiv kakor bog, pa tudi bog sam jim je polzel iz duš: videli so v isti sapi blagoslov mrličev in zastav, topov in ranjencev. Ljudje iz najzakotnejših grap in globeli so se zavedali, začeli otipaje misliti z lastnimi možgani in iskati rešitve in smisla za življenje jutrišnjega dne. Če svetovna vojna ni popolnoma pretrgala starih vezi, jih je vsaj zrahljala; povedala je dovolj jasno, da je vsaka oblast minljiva in zrušljiva — in to je poglobitvena zasluga. Spravila je množice v ostrejša gibanja in to je prav, kajti človeku je predpisano iskanje in nemir, zato naj išče s prepričanjem, da gre prav in da bo našel dobro, pa četudi je krenil na levo v stisko in v greh.

Žef Obrekar pa vsega tega ni doživel. Ko so mu ob koncu vojske v ujetništvu povedali, da se mora vrniti domov, se je kar stresel. Zakaj? Kako? Ali ni mar pohlevno in pridno služil? Saj je garal od jutra do večera. Žuljave roke lahko pokaže. Domov? In zdelo se mu je, da ga po krivici mečejo pod kap. Saj je na dom že zdavnaj pozabil. Šel je iz hiše, majal z glavo in stopil na polje. Počasi je njegova domačija spet zrasla pred njim. Slika se mu je zdela zelo majhna v

primeri s to kmetijo je bila igrača. Tako daleč je bilo vse. Počasi je prihajalo bliže. Spoznal je ženo, otroke, njive, gmajno, tepko pred hišo, kameniti prag, pod koraki je čutil, kako se udajajo trhle stopnice, ki vodijo na kamro. Domov pojde, kajpak. In doma si bo ustvaril veliko kmetijo. In je šel.

Vozil se je celo večnost v razbitem vlaku, ki je bil podoben dolgemu, pregaženemu vožu; trudno se je vlekel preko ravni, se bolešno obiral krog pobočij, pred predori je postal, presenetljivo zažvižgal in se potem zaril v temo. Vagoni so bili vseh vrst, živinski, osebni, odkriti in pokriti, največ pa je bilo takih z napisom: 12 konj, 40 vojakov. V enem izmed teh poslednjih se je vozil tudi Žef Obrekar, pil rum, žvečil kiselkast komis in preklinjal z Lahi, Nemci, Madžari, Italjani, Furlani, Bosanci in kar je bilo še drugih milih cesarjevih narodov.

Prve dni je mnogo razmišljal. V sebi je čutil silno moč in veselje do dela. Natančno je spet preračunaval vse svoje posestvo: meril je njive in travnike, polja in senožeti. Vse je lepo prreoral, populil plevel, izkopal brne in posejal tu pšenico, tam koruzo in ječmen. Tudi vratove, ki teko med njivami, je preoral, znižal je obronke, iztrebil vrzeli in tako je nastala ena sama velika njiva — največja njiva na vasi. Kupil si bo konje, spomladi bo z njimi oral pri sebi in pri drugih, pozimi pa bo z njimi prevažal les. Velik kmet bo prav za prav. In tako se mu je v teh mislih njegova kmetija zazdela kar precej velika; marsikaj se bo dalo narediti iz njegove zemlje. Tudi hlev bo sezidal in ne bo imel samo ene krave kakor njegov oče. Ko se je zdaj spomnil stare bavše in praznika, ki je bil v hiši vselej, ko so jo gnali k biku, se mu je razlezel čez lice smeh. Zdaj ne bo več tako. Zdaj bo vse bolj na veliko. Morda bodo imeli tudi bika doma; bik sicer ni za delo, toda kaj malega se z njim kljub vsemu zasluži. Kadar pa je lepo rejen, se potegne prav lepe denarje zanj.

Vse take reči je Žef razmišljal v prvih dneh. In ker le ni bilo konca vožnje, se je utrudil in počasi otopeval. Oči so usihale, brki so se povsili, postal je ves mehak: lahko bi ga peljali kamorkoli in ne bi se branil. Kadar je bil truden, se je zadržal na svojega sopotnika, naj mu da prostora, da se odpočije. In ko se je naspal na trdem ležišču, se je zavlekel k vratom, snel kapo z glave, se popraskal po pleši, dal v usta pest tobaka, si oslinil prste in segel za srajco po uši in strmel po pokrajini.

Pokrajina je bila pozno jesenska, premočena in gnila, po njivah so prhnili koruzna slama, krompirjevka in kupi pozabljenega sena. Vse to je razširjalo zoprni duh po gnilobi. Dišalo je po gnilem sadju po mrhovini, po umazanih, prepotenih capah in obupanih ljudeh; po

sirotah, invalidih, in gnojnih ranah; po vdovah, ki so ure in ure dolgo čakale na postajah, po nezvestobi, krvi, strasti — po razvalinah človeka, vere, doma in cesarja. Nič več ni bilo zdravega in celega, še zemlja sama je bila vsa razbita; štiri leta so udrihala po njej kopita vojaških konj, vojaških škornjev. Ležala je pod barakami in cestami, prepojena s krvjo in kletvinami.

Tu pa tam je vlak stal na kolodvorih po cele noči. Otroci in žene so čakali svojih. Padali so si v objem in se poljubljali. Ob takih prizorih se je Žef spočetka raznežil in skoraj s hrepenenjem mislil na žene in na otroke. Kasneje pa, ko so se ti prizori le preveč ponavljali, mu je vse to postalo vsakdanje, da zdelo se mu je celo smešno in neumno. Vojaki so izstopali, šli v mesto in se vračali pozno v noč. S sabo so privlekli ženske, ki so se jih spočetka silno otepale, potem so se pa le udale in družno delile svojo onemoglo strast za poslednje krone, za kos komisa, pa tudi za dobro besedo. In vojaki so jemali, kakor bi vedeli, da je zaenkrat konec te javne pregrehe. Ženske pa so bile sitne in razdražene, podobne starim oficirjem, ki kar ne morejo verjeti, da je konec discipline, parade in kolajn. Silile so v vojake in se drle:

„Eh, ti si lah, porco maledetto!“

„Pa ti, Janez kranjski!“

„A, du Schweinkerl!“

In nad vsem tem se je zbirala megla; skozi njo so kapale redke, debele, deževne kaplje, se nabirale po strehah, polzele v žlebe in klokotale v obcestnih jarkih. V jarku pa je vznak ležal vojak, držal steklenico ruma na ustih in se hripavo drl:

„Avstrija kraput! Avstrija kraput! Živela revolucija!“

In dež je kapal kakor sam božji blagoslov. Žef se je oziral po grebenih in zazdelo se mu je, da ima nebeški oče dopadajenje nad trenutnim stanjem svoje zemlje. Poklical je nebeščane k tedeumu in zdaj zažiga kadila in škropi blagoslovljeno vodo.

Slednjič pa se je tudi Žef Obrekar pripeljal. Izstopil je v Gorici. Na kolodvoru je malce postal, ker pa se ni nihče zadržal nad njim. Vergatterung, se je počasi odpravil po ulici. Deževalo je, razvaline, ožgani tramovi, zabarikadirane ulice. Žef je zmigal z rameni: To smo torej opravili v štirih letih in nič drugega — in s tem smo seveda rešili domovino. Zavil je proti Solkanu. Spotoma se je oziral po travnikih, gledal je jarke in barake. Tu pa tam so se pasli konji. Ob pogledu nanje so se v Žefu najprej zbudili spomini na Ukrajino in na prostrane njive. Iz teh njiv je počasi zrastle njegova domačija. Kako lepo bi bilo, imeti konje, je pomislil. Popraskal se je za ušesi

in zabrodil po mokri travi. Prišel je do konj. Previdno jih je otipal in pogledal v zobe, kopita, potem se je ozrl okrog sebe, poiskal vrv, si izbral par in jih odgnal. Kolovratil je skozi vas, pa se je kar na mah spomnil nečesa. Če sem že ukradel konje, si lahko ukradem še voz. Krenil je na kolodvor, si poiskal voz, naložil nanj moke, kave, konzerv in sladkorja. Potem je sedel na voz in pognal.

Zdaj se je znova počutil srečnega. Vse njegove misli so spet zajadrale samo na njive in travnike. S ponosom se je oziral po konjih. To ga bodo gledali doma! Saj to prav za prav ni važno, kako je prišel do konj, važno je, da jih ima. Treba se je znati znajti v pravem trenutku. Med potjo je ujel še par lepih sivcev; sicer jih ne bo imel kaj rabiti, toda če jih na kak način lahko prehrani čez zimo, jih bo spomladi drago prodal. Vozil se je proti Čiginju in je postajal od ure do ure bolj ošaben. Računal je in računal, toda naj se podviza kolikorkoli, pred nočjo ne bo doma. In kako rad bi bil, da bi ga vsi videli, kako zmagoslavno se bo vrnil.

Privozil je do vasi, ko je bila že trda noč. Pred prvo hišo se je ustavil in se resno ukvarjal z mislijo, da bi tam prenočil in se šele drugi dan odpeljal dalje. Vlegel se je na voz, da bi zaspal. Ko se mu je zdelo, da leži že silno dolgo, je pogledal na uro in videl, da je ležal komaj nekaj minut. Postajal je nestrpen; kmalu se je premislil in udaril po konjih. Vas je molčala. Žive duše ni bilo na cesti. Kolesa so škripala na klancu, Žef pa se je oziral po njivah in loteval se ga je obup: Vse je bilo tako nezaslišano ozko. V grapi je hrumela reka, ob njej so bile vrbe, potem klanec, ob klancu hiše, za hišami pa so se dvigale gore. Moj bog, kje so pa njive! se je vprašal. Potegnil je z roko preko čela in se domislil, da je pri njem boljše. Seveda, tam, kjer je njegova domačija, se dolina razširi. Zavil je čez most in stopil na klanec ob reki. Ko je prišel do svojih polj, je videl, da niso prida. Vozil je skoraj do hiše, tam pa je ustavil in stopil z voza. Pogledal je proti reki in videl, da je bilo do nje komaj tristo korakov. Pognal je. Ko se je približal hiši, je uvidel, da z vozom sploh ne more do nje. In vendar je v Ukrajini vse ovinke natanko preračunal. Skočil je z voza in stopil proti bajti. Zdaj se je spomnil žene. Prej ni prav nič razmišljal o njenem življenju. To bo vesela, si je rekel, in je pripravljaj besede, s katerimi jo bo pozdravil.

„Vidiš,“ tako poreče, „vrnil sem se razcapan in ušiv sem.“

Ona pa se mu bo vrgla okrog vratu in pojde takoj po sveže perilo, da se preobleče. Potem bosta sedela v kuhinji in se menila.

„Skuhaj mi kave,“ poreče.

In njo bo sram; potem bo pa le priznala:

„Saj je nimam.“

„Počakaj,“ poreče in pojde iz hiše.

„Kam pa letiš,“ bo Nanca kričala za njim. „Saj lahko sama skočim k Anci.“

On pa se ne bo prav nič ozrl.

„Počakaj,“ bo zakričal.

In potem bo skočila tudi Nanca za njim in bo videla, da ima konje in voz in nikakor ne bo hotela verjeti, da je vse to njegovo.

Take misli so mu rojile po glavi, ko se je bližal hiši. Nebo se je bilo zjasnilo. Povzpel se je do okna in pogledal v izbo. Mesečina je razsvetljevala prostor, bilo je svetlo kakor čez dan. Ob steni je stala velika zakonska postelja in poleg postelje zibelka. Čemu? Saj so bili njegovi otroci že tako veliki, da ni mogel nihče več ležati v zibelki. Morda pa to ni Nanca. Seveda ni. To je Kati, njena sestra. Žef je skočil z okna, šel k vratom in jih skušal odpreti. Niso se udala. Stopil je za hišo, odprl vrata na skedenj in prišel s skednja po stopnicah v vežo. Ko je stopil v vežo, so njegovi debeli škornji zaškripali na skriljih. V izbi se je nekaj zgenilo. Žena se je posadila na postelji in zavpila.

„Jaz sem,“ je hušknil Žef.

„Ti? Kdo?“

„Žef!“

Nanca ni skočila k njemu in se mu ni vrgla krog vratu; zakrilila je z rokama in potem mirno obsedela na robu postelje. Žefu je nekaj šumelo v glavi, razumel je vse.

„Kaj pa je,“ je presekal.

Nanca se je dvignila s postelje, se nagnila nad zibelko, vzela iz nje otroka, ki je začel vpiti, in rekla samo s sapo:

„Ubij me, saj razumeš!“

Potem se Žef ni več zavedal. Odprl je usta, kričal in mahal krog sebe. V hiši je nastalo vpitje, otroci so drli v izbo, stari Jakob se je pojavil na pragu v spodnjih hlačah in nekaj zajavkal, stara mati je trdila, da jo bo zadela kap. Žef pa vsega tega ni razumel. Nanca je ležala na tleh in tiščala otroka k sebi. Naenkrat pa se je izvila izpod njegovih rok, mu pogledala v oči in se glasno zadrila vanj:

„Bog ve, zakaj vse si ti v Rusiji odpenjal hlače?“

To vprašanje je Žefa presenetilo; prijel se je za glavo in šel iz hiše.

(Konec sledi.)